

УДК 122/129+572+569.9

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.8>

Л. С. Городнюк

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1411-3527>

аспірантка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ЦИФРОВА ЛЮДИНА В ПОКОЛІННЄВОМУ АСПЕКТІ ТА ДЕЯКИХ ФЕНОМЕНАХ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ

Постановка проблеми. Сьогоднішній людський ресурс планети Земля, що «занурився» в життя в імерсивних технологіях, крокує далі, в креації і розвитку штучного інтелекту на шляху до «точки сингулярності». Феномен, котрий ще нещодавно сприймався як квазі-фрактальний обрій майбутнього, стає частиною повсякденної діяльності і диктує нову онтологію «людина-машина» – свої умови існування цифрової людини у нерозривній взаємодії з пристроями. Один із креаторів і популяризатор штучного інтелекту Бен Герцель вважає, що «зверхінтелект», який згодом зможе жити як вид, самостійно від людини, має потенціал до народження впродовж найближчих трьох років (його поява у 2027, на думку дослідника, дорівнює 70%) [5].

В даній статті колективна людина розглядається як людський капітал цифрової доби, в диференціації поколінь та відкритості до інновацій, соціальних процесів та викликів. Оскільки населення планети старішає, а розвиток технологій передбачає активне залучення цифрової людини в діяльність, в матеріалі досліджується аспект «срібної економіки» [6], як можливого вектора соціокультурного та соціо-економічного розвитку неолантропа в найближчій перспективі. Технологічні, еволюційні, соціальні, соціально-політичні, міграційні процеси, в свою чергу, змінюють форми відносин людини і суспільства, людини і грошей, людини і цінностей, тож провокують велику низку нових феноменів сьогодення – соціальні типи та класи.

Об'єктом дослідження постає колективне людство в контексті процесів цифровізації та еволюційних змін. **Предметом дослідження** є колективна цифрова людина в поколіннєвому аспекті та феноменах соціальної стратифікації, зумовлених цифровою добою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрова людина – це мільярди різних облич, історій і цінностей (в тому числі різних і полярних поглядів, і різного ставлення до цифрового буття), що мешкають у цифровому вимірі –

новій онтологічній та соціокультурній ойкумені гомо сапієнса, але гомо сапієнса не вчорашнього, а трансформованого, суттєво відмінного від найближчих прашчурів – людей ХХ сторіччя, а тим більше попередніх поколінь.

Термін «24/7/365» став характерним маркером епохи, підкреслюючи, що скільки би не було часу на годиннику, якими би не були домовленості та правила, сам факт того, що сучасна людина має сталу звичку дивитися в гаджет і перевіряти повідомлення, вона є *відкритою інформаційною системою* (цифрові люди листуються в чатах без обмежень, не переймаються пізнім часом чи вихідними, чим дратують один одного, втручаються в життя, змінюють плани, впливають на серйозні обставини і нервову систему, але загалом залишаються вірними образу життя і таким моделям поведінки). Номо Digitalis мислить здебільше швидко, приймає рішення оперативно (така практика і такі властивості є соціально схваленими, які не прийнято ставити під сумнів), під впливом високого темпу життя, інформаційного тиску і нескінченного «шуму», спираючись на власний світогляд, на власну картину світу, які, в свою чергу, теж сформувалися на запропонованих медіа і суспільством інформаційних і маркетингових трендах в умовах інтенсивного впливу [4]. Цифрова людина – юзер численних і постійно оновлювальних програм. Для виробництва продукції *homo digitalis* завантажує, вдосконалює і юзає програми і застосунки – форма і швидкість діяльності превалюють над змістом.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є систематизація філософського та міждисциплінарного гуманітарного знання про цифрову людину в поколіннєвому аспекті та деяких феноменах соціальної стратифікації. Цифрова людина або її антропологічний синонім Номо Digitalis – феномен відносно новий, але в західній цивілізації – саме там, де відбулася цифрова революція, його дослідження почалися разом з першим усвідомленням соціально-історичного повороту. Одним з перших

дослідників став Марк Пренскі, який ще в матеріалі 2001 року [4] запропонував і досі актуальні поняття Digital Natives (тубільці цифрового світу, молоді люди, які не бачили світ без комп'ютерів та пристроїв) та Digital Immigrants (цифрові мігранти, люди, чиє життя розгортається в цифрову епоху, але їхній світогляд формувалася за інших умов і вони пам'ятають життя без гаджетів). Чим молодше індивід (вік, безумовно, корелює з його «цифровістю»), тим менше в ньому інтенції на фізичний світ, – його життєвою і культурною ойкуменою зоною психологічного комфорту та епістемологічним полем є гіперреальність.

Вважається, що люди одного покоління створені спільною історією і тому схожі між собою світоглядно: вони зростали в однаковій соціокультурній реальності – схожих умовах, традиціях і соціальних контекстах, приймали на себе однакові історичні виклики і складали певні життєві екзамени, мали однакові радощі, спільні свята, схожі смаки і культурний репертуар, отримували ззовні однакові сенси і наративи, що разом з образом і правилами життя, впливало на картину світу, цінності, погляди і світогляд загалом [2, 7, 11]. Окрім соціального контексту, теорія поколінь враховує технологічні звички, кар'єрні та трудові очікування (погляд на роботу та принципи/підходи/ідеї самореалізації) та, що для даної роботи, є принциповим чинником – комунікаційну і, зокрема, цифрову поведінку. З певним світоглядним надбанням і своєю інформаційною картиною світу кожне з поколінь взаємодіє у цифровому світі (на власному етапі життя і зі своїм ставленням і рівнем адаптації у «цифру» (ступенем занурення чи готовності до цифрової інтеграції)).

Тубільці цифрового світу ніколи не мешкали в світі без гаджетів; найстарші з них маленькими сіли за комп'ютер і зрослися з ним, а найменші – це діти цифрового різноманіття, які поводяться «на ти» з будь-яким девайсом, асмартфон–цепростоважлива частина їхньої ісутності. Цифровими тубільцями можна вважати покоління Y (міленіали або ігреки), народжене в 1980–1996 р.р., покоління Z (зумери чи хоумлендери), народжене в період 1997–2012 та покоління Альфа (Gen Alpha), що з'явилося на світ після 2010 року до середини 2020-х, покоління Бета, що починає приходити у світ в 2025 році. З причини того, що цифрові технології розвивалися нелінійно у світі, а світові події по-різному впливали на колективну свідомість людей і дітей різних континентів, країн та менталітетів, цей корелят треба враховувати: наприклад, міленіали (народжені у 1980–1996 р.р.) у США – це

фактично справжні Digital Natives, які зростали з комп'ютерами, а люди цієї генерації у Радянському Союзі в реальному житті почали користуватися електронно-обчислювальними машинами не з дитинства, а коли були старшокласниками, студентами або навіть батьками.

Наймолодше покоління на планеті Земля – це генерація Бета. Старші з них тільки народилися (у 2025 році), а всі решта з'являться на світ упродовж найближчих 14 років, до 2039 року. Із тих, хто вже має особистості та колективні риси, та потрапляє у фокус уваги дослідників – це покоління Альфа (яких ще називають «дітьми смартфонів», Google babies, поколінням «дзен», «дофаміновим поколінням»), що народжувалося у період 2010–2025 років. Станом на 1 січня 2022 року діти віком до 14 років становили 14,93% населення України [10]. Власне в назві генерації сказано все, що доречно говорити: «діти смартфонів» – не просто цифрове покоління, а його дітище, якщо для «зумерів» цифра – це здобута їхніми батьками ойкумена, то для Альфа – це рідний простір, в якому вони народилися. Альфа-покоління з юних років демонструє дива у цифровій творчості. На тлі моди «на психологію», яка притаманна їхнім батькам, їм нічого не забороняють, їх не карають, до них прислуховуються. Самоповага, індивідуалізм, «здоровий егоїзм» та збереження «власних кордонів», власна думка та позиція і вміння відмовляти – колективні властивості Google Babies. Між тим, критики вбачають цілу низку викликів, з якими Альфа-поколінню буде складно впоратися: їх не виховували стоїками для кризових форм життя.

Поки альфа-генерація дорослішає, сьогодні уособленням цифрового покоління, портретом цифрової людини є Z Generation (інакше – «зумери», «хоумлендери», «домувальники») [11]. Незважаючи на місце свого народження, темпи і особливості цифрового розвитку на їхній батьківщині, зумери (як і альфа) – digital natives і total digital. Коли вони почали робити перші кроки, розуміти і сприймати світ, то світ уже був наповнений гаджетами (хай і не сучасними), інтернет був, необмежений доступ до усілякої інформації був, ігри на смартфонах були, певні транзакції відбувалися, часто матусі 1990–2000-хх розважали своїх немовлят шариками та іншими електронними рухомими об'єктами на екрані телефона.

«Зумер» – людина тонких і вразливих внутрішніх налаштувань. Він потребує атмосфери довіри, любові, душевного комфорту. Він знає, де шукати їх у вимірі онлайн, а у фізичному вимірі йому нескладно роз-

губитися: в офлайн-бутті хоумлендер дуже чутливий, вразливий, цілком залежний від умов, де розгортається його буття, від «вібрацій» моменту «тут-і-тепер». Представники цього покоління чесні, вірні, чутні до партнерів і людей, з якими живуть життя, здебільше позбавлені непомірних фінансових амбіцій, жаги до привласнення, влади (лише 6% наголошують, що їхня головна мета – досягти керівної посади) [1]. Для них споживання – це володіння, не власність, а доступ і право на користування.

Цифрові покоління, що стають головною робочою силою планети, все частіше відмовляються від здобуття вищої освіти (хоча університетський диплом залишається для них цінним надбанням, але не будь-якою ціною: у 2025 році 31% Z Generation та 32% Y Gen заявили, що вирішили не здобувати вищу освіту) та навчання на курсах, які потребують часу (це пояснюється тим, що актуальні навички та кар'єрні процеси застарівають швидкіше, ніж людина встигає накопичити досвід) [1].

Вчені пророкують *парадоксальний дихотомічний епохальний конфлікт – між «дитям цифрової доби», хоумлендерами, і «дітищем» цифрової доби, штучним інтелектом, між статусом головної робочої сили планети і перспективою отримати статус першого безробітного покоління*: за прогнозами експертів Z Generation може стати безробітним вже в 2030 році (через 5 років зумери становитимуть 30% світового ринку праці, але проблема в тому, що вакансій може не залишитися – їх просто замінить ІІІ (компаніям буде вигідніше поставити робота на місце початківця, ніж навчати його з нуля з ризиком, що він піде до конкурентів). Прогнозується, що до 2030 року покоління Y та Z становитимуть 74% світової робочої сили, тому вони – потенціал і рушійна сила найближчого майбутнього [1] (уже зрозуміло, що в гібридному партнерстві або в екзистенційному конфлікті зі штучним інтелектом) [5].

Покоління Y (інакше – міленіали або генерація Next) – це люди, які за різними класифікаціями народилися в період між 1979–1980 та кінцем 1980-хх-початком 1990-хх років (такий інтервал у визначенні покоління зумовлений різним цивілізаційним розвитком країн і континентів саме у фазі переходу від інформаційної доби до цифрової (постінформаційної). Пострадянські «ігреки» – прикордонне покоління цифрової доби: вони застали те, що називається «мерехтінням» попередньої доби або «аналоговим слідом», у дитинстві встигли насолодитися радощами реального світу, але на відміну від X-покоління, яке дорослим вмикалося в інтер-

нет-середовище, покоління Next адаптувалося до дигітального життя в ніжному віці, тому не вважаються не «мігрантами», а «рідними» дітьми «цифри». Міленіали – творчі життєлюбів, для яких «немає нічого неможливого»: вони вміють працювати і наполегливо йти до мети, але й люблять «пожити для себе», мандрувати, змінювати життєву атмосферу [1, 11].

«Цифрові мігранти» повноцінно існують в новій парадигмі, але їхня онтологічна проблема в тому, що пристосувавшись до гіпердинамічного і хаотичного світу, вони все одно міряють життєустрій порядками доцифрової ери і, в своєї неспинній внутрішній рефлексії інтуїтивно тяжіють до атракторів минулого життя, до зрозумілих умов єдиного, фізичного, доцифрового виміру з нормованими робочими графіками, вихідними днями і відпустками, активним дозвіллям і очікуванням медійних програм, пісень і кіновідеострічок, які ставали справжніми незабутніми подіями, а зараз стали нескінченним масовим контентом, що обвалюється спамом, варто тільки увійти в будь-який додаток. На зорі життя digital immigrants пізнали щастя природного буття, провівши дитинство в іграх, на деревах, на морі і в річці, з дідом на риболовлі, не поспішаючи на вечірні медії, бо на дворі друзі, щастя безтурботності і щастя пізнання великого світу.

Безумовно, це залишило вагомий, ключовий слід: в протигагу сучасному феномену «цифровий слід», який залишає людина своїм буттям у цифровому просторі, ми пропонуємо термін «аналоговий слід» як сукупність спогадів, уявлень і репрезентацій людини про її фізичне життя, образ аналогового Я, живої людини та її конструювання власної особистості як цілісної сутності без технологічного розширення і підключення до мережі.

Цифрові мігранти пройшли весь шлях еволюції цифрової людини, фактично з нуля. Серед них виокремимо Мовчазне покоління (Silent Generation), народжене в інтервалі з 1923–1925 р.р. до 1942–1946 р.р., покоління Бебі-бумерів (Baby Boom Generation), що прийшло у світ між 1943–1946 р.р. та 1960–1964 р.р. та покоління X (Generation X) або Невідоме покоління, що почало свій життєвий шлях між 1961–1965 р.р. – 1980–1983 р.р.

Покоління X країн пострадянського простору – люди драматичної долі, які після нетривалого спокійного дитинства, весь інший час живуть в режимі незупинних трансформацій, криз, викликів, революцій та епідемій. Отримавши в радянському дитинстві дуже чіткі відповіді на питання «що таке добре» і «що таке

погано», після розпаду тоталітарної країни «люди Х» втратили духовні орієнтири та соціальну опору, залишившись розгубленими на руїнах зниклої країни та навіяних ідеалів. Їм судилося конструювати нову зовнішню реальність і реконструювати власну внутрішню особистість. Ці умови сформували індивідуалістів, борців, стоїків, скептиків, для яких власні сили, воля і працездатність – головна адаптивна властивість.

«Бебі-бумери» (Baby Boom Generation) народжені у Другу Світову або після неї. Найстарші з них з дитинства знайомі з труднощами, здебільше мали родинні втрати, знали і бачили багато горя, знайомі з дефіцитом елементарних речей, дефіцитом уваги своїх батьків, що відбували країну, весь час працювали і власну наполегливість, самовідданість і надійність передали дітям. Молодші бебі-бумери дуже сучасні: їхнє дитинство – це «відлига», це час великих будівництв, перші новобудови і комфортні на свій час квартири, перші платівки з рок-н-рольними мелодіями і навіть тяжким хеві-металом та інші, практично заборонені атрибути «буржуазної» культури – джаз, джинси, яскраві аксесуари, дефіцитні жувальні гумки, медіапостери тощо. На відміну від старших бебі-бумерів, близьких до традиціоналістів, молодші стали уособленням першого покоління свободи на теренах колишнього СРСР та в країнах Варшавського договору. Разом з інноваціями свого дитинства та юності, ці люди отримали і назавжди зберігли відкриту пізнавальну позицію, здатність не таврувати нове, цікаве, незвичне, а з інтересом ставитися, досягати, будувати в життя. Сьогодні старші бумери – це часто критики сучасного життя, неоліберальних тенденцій розвитку, серед них багато «цифрових робінзонів» тощо, а молодші – «просунуті» старші друзі своїх онуків-зумерів, адаптовані до сучасного і зокрема цифрового життя, активні юзери.

На поточний момент на планеті налічується понад 1 мільярд людей у віці 60 років. Через 25 років, до 2050 року, кожна шоста людина на Землі (22%) і чверть населення Європи і Північної Америки, а саме 1,5 мільярди землян, будуть у віці понад 65 років [8]. Цілковито природньо, що такі глобальні обставини потребують значних інвестицій в соціальну підтримку, на пенсії та охорону здоров'я. Але існує альтернативний погляд про соціальну роль п'ятої частини людства: їхній життєвий досвід, компетентність в численних питаннях, мода на «психологічну молодість» та соціальну активність і розвиток впродовж життя можуть стати ресурсом для так званої «сріб-

ної економіки», коли люди похилого віку із звичної ролі споживача заслуженої соціальної допомоги стає активним соціальним гравцем, співучасником і генератором створення суспільних благ. В ООН наполягають, що у випадку забезпечення доступу до нових технологій, «срібне» покоління в змозі забезпечити суттєвий внесок у прогрес людства. Термін «срібна економіка» вперше пролунав в офіційній риторичі у 2005 році в на конференції Європейської комісії на тему старіння населення. За десять років по тому бельгійський економіст Девід Іток у своїй доповіді Європейській комісії сформулював поняття «срібна економіка» як «використання можливостей людини в період часу, який називається «старіння», а також задоволення кількості потреб нового ринку послуг для людей похилого віку». Тобто зрілі люди водночас стають і драйверами економіки (учасниками процесів) і споживачами [6]. В сучасних звітах «срібна економіка» визначається як сфера економіки, що охоплює виробництво та надання послуг, які орієнтовані на потреби та реалізацію потенціалу населення старшого віку. Для української економіки такий шлях є актуальним, а на тлі демографічної катастрофи, що виникла після повномасштабного вторгнення росії в Україну на тлі попередньої демографічної кризи, може бути рятівним. Створення для соціально активних людей у віці 50+ років умов для працевлаштування, самозанятості та інших видів професійної та творчої самореалізації може позитивно знизити бюджетне навантаження, усунути дефіцит робочої сили в низці важливих напрямків та активувати споживчий ринок. Срібна економіка – це не лише виробництво товарів та послуг для літніх людей, а набагато ширший спектр діяльності, зокрема «срібна промисловість», соціальні інновації та геронтологія». Науковці вважають, що цей напрямок стане в майбутньому одним із важливих чинників економічного зростання та інновацій, а літні люди – його новим ресурсом.

Інноваційні зміни впливають не тільки на ціннісні орієнтири та соціальну поведінку цифрової людини, а і на глобальну соціальну стратифікацію. Онтологія цифрового життя в розмаїтті безперервних віртуальних процесів, яка дивним чином нашарувалася на гостросюжетну історично-подієву драматургію сучасності, спровокувала ще низку соціальних феноменів: деякі формувалися як суто цифрові тенденції, інші були спровоковані метаморфозами фізичного буття, але врешті-решт стали системними явищами буття цифрової людини. Окрім цифрової еліти (власників цифрових гігантів та автор-

ських прав на популярні та затребувані цифрові сервіси) та технократів нової хвилі (ІТ-фахівців у всьому розмаїтті сфери), інформаційне та постінформаційне суспільство детермінувало виникнення і становлення інших класів. «Інтелектуальні робітники» (knowledge-workers), тобто всі працівники інтелектуальної сфери, у Елвіна Тоффлера отримали назву *когнітаріати* (від англ. «cognition» – «пізнання», «сприйняття», та слова «пролетаріат»). В теорії когнітивного капіталізму та власне у Тоффлера йдеться про клас інтелектуалів – людей, що виробляють знання, який виокремився і став помітним за рахунок їхнього різкого збільшення в інформаційну добу. Тоффлер пішов на порівняння когнітаріату з пролетаріатом: «З малою кількістю зайнятих фізичною працею в економіці «пролетаріат» зараз перебуває у меншості та більше замінюється на «когнітаріат». У міру становлення суперсимволічної економіки пролетар стає когнітаристом». Дефініції «когнітаріат» та «когнітарій» закріпилися не тільки в сучасних соціальних науках, а і стали неабияк популярними в сучасному лексиконі та повсякденному житті представників цього класу, але в більш широкому загальному значенні класа інформаційників – людей з високим рівнем освіти (формальної та неформальної) і розвинутих комунікативних та цифрових навичок, працюючих або залучених в цифрову сферу (креативників, копірайтерів, дизайнерів, розробників, комунікаторів) – інтелігенцію сучасності, яка вважаються соціально затребуваним, *креативним* класом. Частина когнітаріата (у відсутності достовірних соціологічних досліджень з великими вибірками, ми не можемо наполягати, але впевнено припустимо, що частина незначна) має постійну роботу з офіційно укладеними відносинами, соціальним пакетом, статусом платника податків, іншими ознаками правової захищеності та заробітною платою. Сьогодні цих людей відносять до «вищого середнього» класу та називають *саларіатом* (англ. salariat від salary – зарплатня). Ще наприкінці 1990-их – початку 2000-их відбулося формування та виокремлення соціальної групи людей переважно з віддаленим видом зайнятості, який став популярним саме завдяки цифровізації – *фрилансерів*. Цікаво і навіть дивно, що більше ніж за два десятиріччя один з найпоширеніших видів самозайнятості та інтелектуальної діяльності, який став невід'ємною частиною сучасної культури, постінформаційного суспільства і розповсюдженим явищем, так і не отримав нормативно-правового статусу. Ми під фрилансом розуміємо вид самозайнятості, який здійснюється дистанційно

від замовника, без оформлення часто без оформлення офіційних трудових відносин і передбачає фактичне виконання обсяга роботи за домовленістю. Постійні трансформаційні процеси не скорочують, а навпаки – збільшують кількість фрилансерів, а також поширюють інші моделі *віддаленого найма, часткової чи тимчасової зайнятості, короткострокових контрактів*, так званих «гнучких» форм і графіків залучення цифрових працівників. Когнітаріїв надзвичайно багато на тлі соціальних трендів, інтелектуальної моди та суспільної логіки розвитку, але вони стали своєрідною цифровою богомою – обдарованими людьми з великим розвинутим потенціалом та нестабільною затребуваністю на тлі хаотичних суспільних процесів, нерегульованого ринку інформації та соціальних комунікацій. В певних контекстах когнітаріат відносять до прекаріату. Автор терміну «прекаріат» (від трансформації англ. *precarious* – *нестабільний, негарантований, ризикований*, на кшталт слова *пролетаріат*), економіст Гай Стендінг розуміє під цим поняттям людей різних професій та верств населення – інтелігенцію, імігрантів, представників середнього класу, які за різних причин, детермінованих тенденціями розвитку сучасного суспільства, мають ненадійні або мінливі трудові відносини, стикаються з проблемами на ринку праці, втрачають роботу, фрилансерів, самозайнятих підприємців на тлі особистих невдач і руйнування структур соціальної допомоги і захисту, живуть в умовах *прекарності*. Головний виклик, що постає перед прекаріатом і зумовлює образ та драму його життя – нездатність побачити свій завтрашній день і хронічне перебування в зоні ризику – ризику втратити квартиру, оренду, кредити, страх не зуміти оплатити базові особисті та родинні потреби, отримати медичну допомогу. «...Щоденне життя перетворюється на *прекаритет*. Планувати наперед неможливо, стабільний графік виключено. Будь-яка робота моментально з'являється і зникає, відповідальність за пошук нової лежить на тобі самому. Ти маєш перебувати у стані постійної готовності. Передбачуваний дохід, заощадження, зрозуміла «професія» – все це тепер стосується іншої історичної дійсності», – це цитата із культового культуролога і філософа Марка Фішера, котрого ще за життя називали тонким знавцем інформаційної доби, а після його самогубства на тлі депресії він став культовою постаттю культури цифрової доби.

Так само як Друга Промислова Революція та індустріальне суспільство масовим відкриттям виробництв викликали запит на робочий клас, Третя та Четверта Промислова революції

спровокували запит на інформаційників – креативний клас на перетині сучасних технологій, медіа та гуманітаристики. Когнітаріат став головною виробничою силою та інтелектуальним флагманом цифрової доби. Масове виробництво інформації (створення, копіювання, поширення, просування, оптимізація в пошукових системах, таргетинг тощо) викликає масову потребу в інформаційному фахівцеві, але на тлі спрощення процесів, вдосконалення цифрових інструментів знецінює цього «пересічного інтелектуала» в умовах найманої праці та робить категоріально доречним його поєднання з «робочим» класом. Із потенціального «вищого середнього класу», рушійної сили суспільства та його інтелектуального обличчя, когнітарій перетворився на прекарія з екзистенційним викликом виживання. Тренд часу і характерна властивість когнітаріїв – постійно вчитися, набувати нового досвіду та навичок: людина, яка щодня професійно працює в інформаційних технологіях, практично весь час досягає чогось нового. Сильна сторона когнітаріата як системи – *адхократична* сутність: когнітивна гнучкість, творча домінанта, професійна адаптивність, здатність і готовність до змін. Але парадокс постінформаційної доби в тому, що її рушійна сила, її креативний клас, як цифрова богема доіндустріального періоду – соціально незахищена, часто не затребувана, вразлива і живе своє життя в парадигмі ризику.

Висновки. Турбулентність не зупиняється, а підвищується. Трансформації стають буденністю і своєрідною нормою. Невизначеність – одна з найхарактерніших властивостей цифрової доби. Еволюція сягає парадоксальної точки цивілізаційного хронотопу, коли аналоговий світ та доцифрова економіка залишаються у минулому (остаточну крапку в цьому ставить штучний інтелект, який експоненційно інтегрується в життя кожної індивідуальної та колективної людини, і формує гібридну людино-машинну онтологію), але на тлі цього «діти» цифрової доби – «цифрові тубільці», своїм поколіннєвим ресурсом не в змозі прийняти всі виклики найближчого і віддаленого майбутнього, повторно запрошуючи на сцену життєдіяльності попередні покоління – цифрових «мігрантів». «Срібна економіка», яка надасть зрілим людям новий поштовх до самореалізації та адаптації в світі трансформацій, на тлі демографічної катастрофи, що виникла після повномасштабного вторгнення росії в Україну на тлі попередньої демографічної кризи, може бути рятівним компонентом крихкої глобальної та локальної соціально-економічної системи сьогодення. Створення для соціально активних людей у віці 50+ років умов для працевлашту-

вання, самозанятості та інших видів професійної та творчої самореалізації може позитивно знизити бюджетне навантаження, усунути дефіцит робочої сили в низці важливих напрямків та активувати споживчий ринок. Тож, сьогодні глобальною стратегією міжнародних соціальних інститутів є інклюзивна політика з досягнення цифрової рівності для людей усіх вікових категорій, як умови соціальної адаптації та цифрової рівності. «На зустріч» штучному інтелекту, що найближчим часом інтегрується у всі складові людського існування, прямують не тільки молоді цифрові покоління, а всі земляни, що мають власну суттєву мотивацію на даному етапі загальнолюдської еволюції.

Література

1. 2025 Gen Z and Millennial Survey. *Deloitte*: веб-сайт. URL: <https://www.deloitte.com/global/en/issues/work/genz-millennial-survey.html>
2. Howe N., Strauss W. *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. New York : William Morrow and Co, 1991. 538 p.
3. Kroker A. *Data Trash : The Theory of Virtual Class*. Montreal, 2001. 158 c.
4. Борінштейн Є.Р., Городнюк Л. С. Філософсько-антропологічний феномен Homo Digitalis як онтологічної системи «людина-гаджет». *Studies in History and Philosophy of Science and Technology*. Vol 33 (1). Дніпро, 2024. С. 15–21.
5. Городнюк Л. С. Незворотність технологічної сингулярності: Homo digitalis – у креативі та очікуванні machina sapiens. International scientific-practical conference “Science, education, technology and society: global trends and regional aspects”: conference proceedings (January 9, 2025 Tampere, Finland). Tampere, Finland, 2025. С. 75–76.
6. Жуковська А. «Срібна економіка» як ресурс інклюзивного розвитку національної економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 37–53.
7. Коваль Н.В., Биба В.А. Використання теорії поколінь в менеджменті персоналу. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8262> (дата звернення: 05.09.2025).
8. Майже 10 мільярдів до 2050 року – ООН оприлюднила прогноз щодо населення Землі. *Radio Свобода*: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-naselennya-zemli-prognoz-2050-onn/30005095.html> (дата звернення – 24.09.2025)
9. Ожеван М.А. Homo ex Machina. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства: монографія. Київ, 2017. 272 с.
10. Садовніков О., Скаковська Д. Особливості покоління альфа в Україні. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. Bologna, Italy. 2024, P. 304–312.
11. Юдіна Н. В. Теорія поколінь в умовах інформаційного суспільства. *Сучасні ренди поведінки споживачів товарів і послуг : міжнар. наук.-практ. конф.* Рівне, 2017. С. 115–117.

Анотація

Городнюк Л. С. Цифрова людина в поколіннєвому аспекті та деяких феноменах соціальної стратифікації. – Стаття.

В матеріалі досліджується колективний портрет цифрової людини – жителя планети Земля сучасних поколінь від початку доби Інтернету до наших днів, та її розвиток. Поява в житті масової людини численних цифрових об'єктів, онлайн-сервісів і застосунків (які швидко увійшли до числа першочергових потреб неоантропа), віртуальної реальності, а пізніше – і штучного інтелекту, сформувала динамічну синтетичну, складно організовану, нерозривну онтологічну систему «людина-гаджет». Цей чинник має всеобічний вплив на буття сучасної людини, яка світоглядно, екзистенційно та в багатьох інших аспектах відрізняється від попередників. Створивши «світ в коробочці», homo sapiens зосередив там все важливе для себе на пізнавальному, комунікаційному, світоглядному, ціннісному, розважальному, особистому, інтимному і побутовому рівнях, у фінансовій і професійній діяльності. Разом з гаджетом людина під'єдналася до світового інформаційного континууму, утворивши єдиний інформаційний організм. Цей симбіоз призвів до певної еволюції як гаджета, так і homo sapiens, який у власній ідіоадаптації набуває нових властивостей, не притаманних попередникам. Цифрова еволюція не лише породжує генеративні технології, а й змінює образ та стан світу. Людина, котра на попередніх етапах цивілізаційного розвитку проголосила себе господарем планети та підпорядкувала її собі разом із всім живим світом, надзвичайно захопилася новою роллю винахідника і творця нових форм буття і впливу, і мотивована цією місією, натхненно займається креатцією та народженням Machina Sapiens – «зверхінтелекту» на кшталт власного. Штучний інтелект у всьому його розмаїтті від так званого «слабкого» ШІ (Narrow Artificial Intelligence, ANI) до «сильного» (Artificial General Intelligence, AGI) став найпопулярнішим наративом і нав'язливою ідеєю людства в 2020-их роках, що розпочинає нову фазу цифрової доби – гібридну людино-машинну онтологію. На відміну від архітекторів та дослідників штучного інтелекту, які прискорено крокують до «точки сингулярності», ми прагнемо зафіксувати і запам'ятати людину цього історично-антропологічного відрізка, якій, власне, і був присвячений даний матеріал.

Ключові слова: цифрова людина, homo digitalis, філософія цифрового часу, цифрова філософія, когнітаріат, прекаріат, покоління цифрової доби, цифровий капітал.

Summary

Gorodniuk L. S. The Digital Human in the generational aspect and some phenomena of social stratification. – Article.

The material examines the collective portrait of the digital human – a resident of planet Earth of modern generations from the beginning of the Internet era to the present day, and its development. The emergence in the life of the average person of numerous digital objects, online services and applications (which quickly became among the primary needs of the neo-anthropos), virtual reality, and later artificial intelligence, has formed a dynamic, synthetic, complexly organised, inseparable ontological system of «human-gadget». This factor has a universal impact on the existence of modern humans, who differ from their predecessors in their worldview, existentialism, and many other aspects. Having created a «world in a box» Homo sapiens concentrated everything important to them there at the cognitive, communicative, worldview, value, entertainment, personal, intimate, and everyday levels, as well as in financial and professional activities. Together with the gadget, humans connected to the global information continuum, forming a single information organism. This symbiosis led to a certain evolution of both the gadget and Homo sapiens, which, in its own idioadaptation, acquires new properties not inherent in its predecessors. Digital evolution not only generates generative technologies, but also changes the image and state of the world. Humans, who in the early stages of civilisation proclaimed themselves masters of the planet and subjugated it and all living creatures, enthusiastically embraced their new role as inventors and creators of new forms of existence and influence. And, motivated by this mission, they enthusiastically engaged in the creation and birth of Machina Sapiens – a «superintelligence» similar to their own. Artificial intelligence in all its diversity, from so-called «weak» AI (Narrow artificial intelligence, ANI) to «strong» AI (AGI and, further according to plan, ASI), has become the most popular topic and obsession of humanity in the 2020s, ushering in a new phase of the digital age – a hybrid ontology of man and machine. Unlike architects and researchers of artificial intelligence, who are rapidly moving towards the «singularity point», we seek to capture and remember the people of this historical and anthropological period to which this material is dedicated.

Key words: digital human, homo digitalis, philosophy of digital era, digital philosophy, cognitariat, precariat, digital era generation, digital capital.

Дата надходження статті: 31.10.2025

Дата прийняття статті: 17.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025